

POSTANOWIENIE

Dnia 19 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Michał Laskowski (przewodniczący)

SSN Jacek Błaszczyk (sprawozdawca)

SSN Piotr Mirek

Protokolant Dorota Szczerbiak

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Małgorzaty Kozłowskiej

w sprawie **G. A.**

podejrzanego o popełnienie czynu z art. 279 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. i inne

w przedmiocie środka zabezpieczającego

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 19 października 2023 r.,

kasacji, wniesionej przez Prokuratora Generalnego na korzyść

od postanowienia Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 26 czerwca 2018 r., sygn. akt IV Kzw 211/18

utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim

Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach

z dnia 11 maja 2018 r., sygn. akt VIII Ko 422/18 (VIII K 140/16),

p o s t a n o w i ł:

1. uchylić zaskarżone postanowienie i utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach z dnia 11 maja 2018 r., sygn. akt VIII Ko 422/18 (VIII K 140/16), i przekazać sprawę Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania;

2. zasądzić od Skarbu Państwa na rzecz adw. Ł. S. Kancelaria Adwokacka w S. w kwotę 738 (siedmuset trzydziestu ośmiu)

**złotych, w tym 23 % VAT, tytułem kosztów zastępstwa
adwokackiego z urzędu przed Sądem Najwyższym;**

**3. obciążyć Skarb Państwa kosztami sądowymi postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 27 czerwca 2016 r., sygn. akt VIII K 140/16, Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach, na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k., umorzył postępowanie karne wobec G. A., podejrzanego o to, że: 1) w okresie od 8 do 10 marca 2016 r. w S., działając w krótkich odstępach czasu i z góry powziętym zamiarem, wspólnie i w porozumieniu z inną ustaloną osobą, zabrał w celu przywłaszczenia z niezamkniętych samochodów z samochodu marki V. o nr rej. [...] radio samochodowe marki P. o wartości 200 zł na szkodę M. W., z samochodu marki H. o nr rej. [...] antenę CB o wartości 150 zł na szkodę W. M. oraz z samochodu marki V. o nr rej. [...] radio CB o wartości 300 zł na szkodę D. D., w wyniku czego powstały straty o łącznej wartości 650 zł, przy czym w czasie popełnienia zarzucanego mu czynu miał całkowicie zniesioną zdolność rozumienia znaczenia czynu i kierowania swoim postępowaniem, tj. o czyn z art. 278 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k.; 2) w nocy 11 marca 2016 r. o godz. 1:53 w S., przy ul. [...], działając wspólnie i w porozumieniu z inną ustaloną osobą, dokonał kradzieży z włamaniem do sklepu ze sprzętem RTV w ten sposób, że po uprzednim wybiciu siekierą szyby w drzwiach wejściowych do sklepu, dostał się do środka, skąd zabrał w celu przywłaszczenia dwa laptopy marki H. nr seryjny [...] o wartości 1.499 zł i marki A. nr seryjny [...] o wartości 1.199 zł oraz dysk przenośny marki I. nr seryjny [...] o wartości 299 zł, czym spowodował straty w łącznej wysokości 2.977 zł na szkodę firmy A., przy czym w czasie popełnienia zarzucanego mu czynu miał całkowicie zniesioną zdolność rozumienia znaczenia czynu i kierowania swoim postępowaniem, tj. o czyn z art. 279 § 1 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k.

Jednocześnie, w oparciu o przepis art. 93a § 1 pkt 2 i 3 k.k., art. 93b § 1 i 3 k.k., art. 93c pkt 1 k.k., Sąd orzekł wobec podejrzanego G.A. środek

zabezpieczający w postaci terapii oraz środek zabezpieczający w postaci terapii uzależnień. Rozstrzygnął również o kosztach związanych z postępowaniem (k. 146 -149 verte). Postanowienie to uprawomocniło się w dniu 9 lipca 2016 r. (k. 156).

Zarządzenie wykonania ww. środków zabezpieczających wydano w dniu 11 lipca 2016 r. (k. 156). Od sierpnia 2016 r. G. A. rozpoczął wykonywanie środka zabezpieczającego w postaci terapii i terapii uzależnień w Poradni Zdrowia Psychicznego oraz Poradni Leczenia Uzależnionych Samodzielного Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w S. (k. 196a, k. 197, k. 202, k. 206, k. 210. k. 212) i systematycznie odbywał wizyty kontrolne. Postanowieniem z dnia 27 czerwca 2017 r., sygn. akt VIII Ko 561/17, Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach, na podstawie art. 204 § 1 i 4 k.k.w., przedłużył wobec G. A. stosowanie środka zabezpieczającego w postaci terapii i terapii uzależnień (k. 216 - 216 verte).

Z uwagi na to, że od początku 2018 r. podejrzany G. A. przestał realizować program terapeutyczny, postanowieniem z dnia 7 lutego 2018 r. Sąd Rejonowy dopuścił dowód w postaci z opinii biegłych psychiatrów oraz psychologa na okoliczność aktualnego stanu zdrowia podejrzanego, stanu uzależnienia, postępów w terapii i terapii uzależnień oraz konieczności dalszego stosowania środków zabezpieczających (k. 233, k. 234, k. 236). W wydanej opinii z dnia 6 kwietnia 2018 r. biegli stwierdzili, iż G. A. cierpi na chorobę psychiczną pod postacią schizofrenii oraz uzależnienie od alkoholu i szkodliwe używanie innych substancji psychoaktywnych.

Postanowieniem z dnia 11 maja 2018 r., sygn. akt VIII Ko 422/18 (VIII K 140/16), Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach, na podstawie art. 93g § 1 k.k. oraz art. 199a § 1 k.k.w., zmienił orzeczony wobec podejrzanego G. A. środek zabezpieczający w postaci terapii i terapii uzależnień na środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym (k. 296 - 297).

Z rozstrzygnięciem tym nie zgodził się G. A., który wniósł zażalenie wskazując, iż należycie wywiązuje się z obowiązku leczenia terapeutycznego, a stawiane mu zarzuty, jakoby nie zgłaszał się w wyznaczonych terminach na terapię, przekładał terminy wizyt i pił ciągami, nie polegają na prawdzie. Stwierdził, iż

kontroluje swoje zachowanie i stosuje się do norm społecznych. Zaprzeczył również niewłaściwym zachowaniom wobec matki wskazując, iż jej twierdzenia mogą być przejawem zemsty na nim za przedwczesną śmierć jego siostry oraz dążeniem do ubezwłasnowolnienia go (k. 302 - 303, k. 326). Środek odwoławczy wniósł również obrońca podejrzanego, zarzucając błąd w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia, polegający na ustaleniu wyłącznie w oparciu o opinie biegłych psychiatrów i psychologa, że zachodzą wskazania do zastosowania wobec G. A. środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (k. 306).

Postanowieniem z dnia 26 czerwca 2018 r., sygn. akt IV Kzw 211/18, Sąd Okręgowy w Białymstoku utrzymał zaskarżone postanowienie w mocy (k. 331 - 332).

Kasację od orzeczenia Sądu II instancji wniósł Prokurator Generalny, który zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa procesowego, a mianowicie art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k., polegające na zaniechaniu rozpoznania sprawy niezależnie od zarzutów podniesionych w środkach odwoławczych wniesionych przez podejrzanego i jego obrońcę, odnoszących się do zasadności orzeczenia wobec podejrzanego G. A. środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym (w kontekście braku wystąpienia ustawowych przesłanek z art. 93g § 1 k.k., warunkujących możliwość jego zastosowania), w następstwie czego doszło do utrzymania w mocy rażąco niesprawiedliwego, wydanego z rażącym naruszeniem art. 93g § 1 k.k. w zw. art. 93b § 3 zd. drugie k.k. w zw. z art. 93b § 5 k.k. oraz art. 199a § 1 k.k.w. postanowienia Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach z dnia 11 maja 2018 r., sygn. akt VIII Ko 422/28 (VIII K 140/16) o zmianie postanowienia Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach z dnia 27 czerwca 2016 r., sygn. akt VIII K 140/16 w części dotyczącej rozstrzygnięcia o zastosowaniu wobec G. A. środków zabezpieczających w postaci terapii i terapii uzależnień i orzeczeniu w ich miejsce środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym w sytuacji, gdy przeprowadzona w sposób prawidłowy, zgodnie z dyrektywą zawartą w art. 433 § 1 k.p.k., kontrola

odwoławcza, winna była doprowadzić Sąd *ad quem* do ustalenia, że w toku postępowania wykonawczego nie jest możliwym orzeczenie po raz pierwszy środka zabezpieczającego o charakterze izolacyjnym w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, co w konsekwencji doprowadziło stosowania wobec podejrzanego - bez podstawy prawnej - środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, początkowo o podstawowym stopniu zabezpieczenia i obecnie - dysponującym wzmocnionym zabezpieczeniem.

W oparciu o tak sformułowany zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości oraz utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach z dnia 11 maja 2018 r. w sprawie o sygn. akt VIII Ko 422/18 (VIII K 140/16), i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z dnia 5 czerwca 2023 r., sygn. akt II 1 Ko 1021/23, Sąd Rejonowy w Starogardzie Gdańskim orzekł o zmianie wobec G. A. rodzaju zakładu, w którym wykonuje się środek zabezpieczający na zakład psychiatryczny dysponujący warunkami podstawowego zabezpieczenia w Samodzielnym Publicznym Psychiatrycznym ZOZ w C. (k. 61 akt SN).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest zasadna.

Argumentacja przedstawiona w kasacji Prokuratora Generalnego zasługuje na pełną aprobatę Sądu Najwyższego.

Wynikająca z art. 93b § 3 zd. drugie k.k. możliwość zmiany środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym może nastąpić poprzez orzeczenie wobec sprawcy, w miejsce dotychczas stosowanego środka o charakterze izolacyjnym, środków zabezpieczających o charakterze wolnościowym. Nie jest natomiast możliwym postąpienie odwrotne, tj. orzeczenie w toku postępowania wykonawczego, w miejsce pierwotnie zastosowanych wobec danego sprawcy środków zabezpieczających o charakterze wolnościowym, środka zabezpieczającego w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym (za wyjątkiem sytuacji przewidzianej w art. 93d § 6 k.k., o ile pierwotnie został orzeczony środek zabezpieczający w postaci pobytu w

zakładzie psychiatrycznym). Wynika to z faktu, że środek zabezpieczający w postaci pobytu w szpitalu psychiatrycznym można orzec wyłącznie w wyroku lub postanowieniu kończącym postępowanie (art. 93b § 5 k.k.). Jak podkreślił Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 14 maja 2021 r., III KK 104/21: „Sąd orzeka pobyt w zakładzie psychiatrycznym i to tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art. 93b § 5 k.k.) zaś Kodeks karny w art. 93g, ściśle określa przypadki, w których Sąd może orzec środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Z treści tego ostatniego przepisu wynika, że Sąd orzeka ten środek zabezpieczający jedynie skazując (co przecież może nastąpić tylko w wyroku) sprawcę przestępstw popełnionych w warunkach określonych w art. 93g § 2 i § 3 k.k. lub umarzając postępowanie wobec sprawcy, co do którego umorzono postępowanie z powodu niepoczytalności. Zważywszy nadto na treść art. 93d k.k. w powiązaniu z art. 199a § 1 k.k.w. stanowiącym, że w postępowaniu wykonawczym Sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji jest właściwy do orzekania w przedmiocie środków zabezpieczających, ale na zasadach określonych w przepisach Kodeksu karnego regulujących ich stosowanie, należy stwierdzić, że orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym następuje wyłącznie przy wyrokowaniu, natomiast o pozostałych środkach zabezpieczających tj. wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. sąd może orzec również na etapie postępowania wykonawczego” (podobnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 7 września 2021 r., IV KK 398/21, wskazując, że: „(...) chociaż każdy ze środków zabezpieczających określonych w art. 93a § 1 pkt 1 - 4 i § 2 k.k., przy uwzględnieniu zasad: konieczności, proporcjonalności i subsydiarności, wynikających z treści art. 93b k.k., może zostać orzeczony wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1 - 5 k.k., to możliwość stosowania środków zabezpieczających, po raz pierwszy, w toku postępowania wykonawczego została wyraźnie ograniczona. (...) Zważywszy nadto na treść art. 93d k.k. (w powiązaniu z art. 199a § 1 k.k.w. stanowiącym, że w postępowaniu wykonawczym Sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji jest właściwy do orzekania w przedmiocie środków zabezpieczających, ale na zasadach określonych w przepisach Kodeksu karnego regulujących ich stosowanie) należy stwierdzić, że orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie

psychiatrycznym następuje wyłącznie przy wyrokowaniu, natomiast o pozostałych środkach zabezpieczających, tj. wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1 - 3 k.k. sąd może orzec również na etapie postępowania wykonawczego (...)", czy w postanowieniu z dnia 11 czerwca 2021 r., IV KK 227/21, w uzasadnieniu którego stwierdzono: „Zmiana środka zabezpieczającego w toku postępowania wykonawczego może dotyczyć wyłącznie środków zabezpieczających określonych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. Natomiast w postępowaniu tym nie jest możliwe orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (art. 93a § 1 pkt 4 k.k.), jeżeli nie był on uprzednio orzeczony w postępowaniu jurysdykcyjnym (*arg. z art. 199a § 1 k.k.w. w zw. z art. 93d § 6 k.k. w zw. z art. 93a § 1 pkt 1 - 3 k.k.*). (...) Zgodnie z treścią przepisu art. 93g § 1 k.k. sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym m.in. wobec sprawcy, co do którego umorzono postępowanie o czyn popełniony w stanie niepoczytalności, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Z kolei przepis art. 93d k.k. reguluje kwestię czasu trwania środka zabezpieczającego, przy czym w § 6 odnosi się do zagadnienia ponownego orzekania środka zabezpieczającego. Przepis ten stanowi, że jeżeli zachowanie sprawcy po uchyleniu środka zabezpieczającego wskazuje, że zachodzi konieczność stosowania środków zabezpieczających, sąd, nie później niż w ciągu 3 lat od uchylenia środka, może ponownie orzec ten sam środek zabezpieczający lub inny środek, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 1 - 3. Z przepisu tego jednoznacznie wynika, że nie jest możliwe orzeczenie środka w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, jeżeli nie był on pierwotnie orzeczony w postępowaniu jurysdykcyjnym, nawet gdy istnieją ku temu podstawy. Poza tym sąd ma swobodę w ocenie, jaki środek należy zastosować ponownie. Nie musi to być taki sam środek”.

Mając powyższe na uwadze stwierdzić zatem należy, że Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach, zmieniając w dniu 11 maja 2018 r., na podstawie art. 93b § 1 k.k. w zw. z art. 199a § 1 k.k.w., orzeczony wobec podejrzanego G. A. postanowieniem Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach z dnia 27 czerwca

2016 r., sygn. akt VIII K 140/16, środek zabezpieczający w postaci terapii oraz terapii uzależnień i stosując wobec tego podejrzanego środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, a więc orzekając o izolacyjnym środku zabezpieczającym po raz pierwszy w toku postępowania wykonawczego, uczynił to bez podstawy prawnej, tj. nie będąc do tego uprawnionym w myśl obowiązujących przepisów prawa, a przez to rażąco naruszył przepis art. 93b § 3 zd. drugie k.k. w zw. z art. 93g § 1 k.k. i art. 93b § 5 k.k. oraz art. 199a § 1 k.k.w. Wprawdzie art. 93b § 3 zd. drugie k.k. nie zawiera wprost ograniczenia zmiany orzeczonego środka zabezpieczającego na środek określony w art. 93a § 1 pkt 4 k.k., tj. pobyt w szpitalu psychiatrycznym, to jak wykazano wyżej w doktrynie prawa karnego oraz orzecznictwie została utrwalona wykładnia, że w oparciu o ten przepis można zmienić stosowany dotychczas środek zabezpieczający wyłącznie na któryś ze środków określonych w art. 93a § 1 pkt 1 - 3 k.k. Nie ma bowiem żadnych podstaw ku temu, by przyjąć, że przepis ten stanowi *lex specialis* względem art. 93b § 5 k.k. (zob. Majewski J., Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, Lex/el. 2015). Wykładnia ta ma charakter gwarancyjny i zabezpiecza sprawców czynów zabronionych, którzy dopuścili się ich w warunkach niepoczytalności, przed zastosowaniem środka zabezpieczającego o charakterze izolacyjnym na mocy orzeczenia wydanego dopiero w toku postępowania wykonawczego, a więc po rozstrzygnięciu istoty sprawy.

Sąd Okręgowy w Białymstoku, procedujący na skutek zażaleń podejrzanego i jego obrońcy, nie dostrzegając braku podstaw normatywnych do zastosowania wskazanego środka, rażąco naruszył obowiązki wynikające z art. 433 § 1 k.p.k. i, co wykazano w kasacji, także art. 440 k.p.k. Po przeprowadzeniu prawidłowej, odpowiednio pogłębionej, zgodnie z dyrektywą art. 433 § 1 k.p.k. kontroli odwoławczej, winien Sąd Okręgowy dokonać kontroli instancyjnej całokształtu rozstrzygnięcia związanego ze zmienionym środkiem zabezpieczającym. Tymczasem nie zostało to dostrzeżone przez Sąd *ad quem* i w konsekwencji doprowadziło do utrzymania w mocy rażąco niesprawiedliwego - w rozumieniu art. 440 k.p.k. - orzeczenia, którego realnym skutkiem jest niezasadne

stosowanie wobec podejrzanego G. A. środka zabezpieczającego o izolacyjnym charakterze. W postanowieniu z dnia 24 maja 2021 r., III KK 140/21, Sąd Najwyższy stwierdził: „Przepis art. 440 k.p.k. znajduje zastosowanie wówczas, jeżeli zaskarżone orzeczenie lub zawarte w nim rozstrzygnięcie jest rażąco niesprawiedliwe, a zatem, gdy dotknięte jest niepodniesionymi w zwykłym środku odwoławczym uchybieniami mieszczącymi się w każdej z tzw. względnych przyczyn odwoławczych, o ile ich waga i charakter są takie, że czynią orzeczenie niesprawiedliwym, i to w stopniu rażącym”.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł o uchyleniu zaskarżonego postanowienia oraz utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim, Zamiejscowy VIII Wydział Karny w Siemiatyczach i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, który winien mieć na względzie poczynione uwagi i zdecydować ewentualnie o stosowaniu dalszych rygorów, środków przewidzianych prawem względem G. A..

Ponadto rozstrzygnięto o kosztach sądowych postępowania kasacyjnego, w tym o wynagrodzeniu na rzecz obrońcy z urzędu.

[SOP]

[ał]